

PAPER DETAILS

TITLE: Sârihin Manzum Tercümesi: Sem'î'nin Terceme-i Kasîde-i Emâlî'si

AUTHORS: Taner GÖK

PAGES: 171-204

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/394847>

Şârihin Manzum Tercümesi: Şem'î'nin *Terceme-i Kasîde-i Emâlî'si* Taner Gök*

Öz

569/1173 yılında Üşî tarafından yazılan *Kasîde-i Emâlî*, yazıldığı dönemden günümüze kadar büyük bir ilgi görerek Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere birçok tercüme ve şerhe konu olmuştur. İslâm akaidinin temel konularını işleyen bu kasidenin mütercimlerinden biri 16. asrın tanınmış şârihlerinden Şem'î Şem'ullâh'tır. Çalışmamızda 72 bentten oluşan ve müzdevic murabba nazım şekliyle yazılan bu tercümenin öncelikle tenkitli metni oluşturulmuş sonrasında ise biçim ve içeriğine dair bilgiler verilmiştir. Eserin öne çıkan özelliklerinden biri vezin ve kafiye konusunda ana metne sadık kalınmasıdır. Çünkü kasidenin Türkçe tercümelerinde bu iki unsurun muhafaza edildiği örnek sayısı çok azdır. Tercüme usulü açısından Şem'î (ö. 1602'den sonra), her bir beytin tercümesi için dört mısralık bir bend kullanmıştır. Yani tercümesini eserin aslına göre genişletmiştir. Eserde ilgi uyandıran durumlardan biri de tercümenin hatimesinde mütercimin, yaptığı işi hem “tercüme” hem de “şerh” olarak niteleyerek bu iki kavramı aynı anlama gelecek şekilde kullanmasıdır. Çalışmamızda bu nitelemenin temelinde yatan sebeplere değinilerek gerekçeleri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şem'î Şem'ullâh, tercüme, Üşî, *Kasîde-i Emâlî*.

A Poetry Translation by an Annotator: Şem'î's *Terceme-i Kasîde-i Emâlî*

Abstract

Kasîde-i Emâlî, written by Üşî in 569/1173, have attracted notable interest to the present day and been translated into and annotated in many languages including Arabic, Persian and Turkish. Şem'î Şem'ullâh, an acclaimed annotator of the 16th century, is among the translators of this eulogy, dealing with basic considerations of the Islamic catechism. The present study firstly provides a critical evaluation of this translation, which consists

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale/Türkiye, tanergok@comu.edu.tr, orcid.org/0000-0003-4951-4275

of 72 quadrant and penned in a prosodic (*aruz*) versification called “*müzdevic murabba*” (i.e. rhyming four lines), and then offers some formal and contentual information. One of the prominent characteristics of this work, standing out among the Turkish translations of the eulogy with its peculiar features, is its loyalty to the source text’s metric and rhyming properties. There are few Turkish translations of the eulogy having observed these two features. It was found out that Şem‘î, as a translational style, chose to provide details in several couplets rather than preserve the couplets as they are. In other words, he translated each couplet in two couplets. One of the interesting features of the work is the fact that the translator refers to its practice as both a “translation” and an “annotation” in the epilogue, thusly uses these two terms as synonyms. Relatedly, this study reveals the facts concerning this characterization by discussing the underlying reasons.

Keywords: Şem‘î Şem‘ullâh, translation, Ūşî, Kasîde-i Emâlî.

a. El-Ûşî ve “Kasîde-i Emâlî”

Ûşî, günümüzde toprakları Kırgızistan içinde olan Ûş şehrinde doğmuştur. Onun yaşadığı dönemde bu bölge Selçuklular, Karahanlılar ve Karahitaylar arasındaki mücadelelere sahne olmuştur.¹ Ûş şehrinin bulunduğu Fergana vadisi, Tanrı dağları ile Altay dağlarının arasındaki alanda yer almaktadır. Günümüzde Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Özbekistan sınırlarına dağılmış halde bulunan bu yer, tarihî dönemlerden itibaren başta Türkler, Çinliler ve Ruslar arasında olmak üzere birçok siyasî çekişmenin merkezi olmuştur.²

Ûşî'nin künyesi Ebû Muhammed (Ebü'l-Hasen) Sirâcüddîn Alî b. Osmân b. Muhammed b. Süleymân et-Teymî eş-Şehîdî el-Fergânî el-Ûşî, şeklindedir.³ Zehebî, onun “Şehîdî” nisbesini zikretmiş ayrıca Nâsirüddin Muhammed b. Yûsuf es-Semerkindî'den ders aldığını ve Kadı Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed ez-Zâhidî el-Buhârî'ye ise icâzet verdiğini belirtmiştir. Ûşî, *Nisâbü'l-Ahbâr* adlı eserinde hangi hocalardan ders aldığını bildirdiği için buradan hareketle onun hangi ilim merkezlerinde bulunduğu da tespit edilebilmektedir. Buna göre Ûşî, Buhara ve Semerkant yanında birçok yeri dolaşmış; hocası Nâsirüddin es-Semerkindî'nin haricinde muhtemelen dedesi olan Ebû Abdullah Nâsirüddin Muhammed b. Süleyman el-Ûşî, Ebü'l-Mehâsin Zahîrüddin Hasan b. Ali el-Merginânî, Abdullah b. Ebü'l-Muzaffer en-Nesefî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ali b. Nasr en-Nesefî, Alâeddin el-Üsmendî, Ebü'l-Kâsım Ali b. Hüseyin el-Bistâmî, Ebü'l-Usr el-Pezdevî'nin oğlu İmâdüddin Hasan b. Ali el-Pezdevî ve Seyfeddin Muhammed b. Muhammed el-Bâharzî'den faydalanmıştır.⁴

Mevcut bilgiler ve kendi eserlerine bakıldığında Ûşî'nin, Fergana'da müftülük yaptığı ayrıca hadis ilminde üstat bir şair, âlim ve edîb olduğu anlaşılmaktadır.⁵ Yapılan çalışmalar neticesinde Ûşî'nin *el-Emâlî* haricinde günümüze ulaşmayan öğüt ve hikmet içerikli şiirlerin bulunduğu *Gurerü'l-ahbâr ve dürerü'l-eş'âr*⁶, 300 kadar hadisin düzenlenmesinin yapıldığı *Mesnedü*

¹ Mehmet Sait Toprak, “Ûşî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 42, Ankara 2012, s. 230.

² Tahsin Yazıcı, “Fergana”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, Ankara 1995, s. 375-377.

³ Toprak, a.g.md., s. 230.

⁴ Toprak, a.g.md., s. 230.

⁵ Durmuş Özbek, “El-Ûşî ve ‘Kasidetü'l-Emâlî’”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 5, 1995, s. 265.

⁶ Müellif, bu eserden seçtiği 1000 sahih hadisle *Nisâbü'l-ahbâr li-tezkireti'l-ahyâr* adında 100 bölümden oluşan bir eser daha hazırlamış ve söz konusu eserin 60 kadar nüshası günümüze

Enes b. Mâlik fî rivâyeti Enes b. Mâlik 'an Resûlillâh bi-isnâdin vâhid, fetvaların yer aldığı *el-Fetâvâ's-Sirâciyye* ve Necmeddin en-Neseffî'nin *el-Manzûmetü'n-Nesefiyye fî'l-hilâf* adlı eserinin şerhi olan *Muhtelifü'r-rivâye* olmak üzere toplam dört eserinin daha olduğu tespit edilmiştir.⁷ Bunlara *İstiksâü'n-Nihâye*, *Sevâkıbu'l-Ahbâr*, *Yevâkîtü'l-Ahbâr*⁸ ve *Nûru's-Sirac* adlı eserler de eklenmiştir.⁹

Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*'unda *Kasîdetü Yekûlü'l-'Abd* hakkında bilgi verirken Üşî'nin hanevî olduğunu ve 575/1179 yılında vefat ettiğini söylemiştir.¹⁰ Bu bilgi, genel kabul görerek neredeyse bütün kaynaklarda onun ölüm tarihi 575/1179 olarak kaydedilmiştir.

Emâlî, *Bed'u'l-Emâlî*, *Kasîdetü Yekûlü'l-'abd*, *Kasîdetü'l-Hanefiyye*, *Kasîdetü'l-Lâmiyye* ve *Lâmiyye-i Kelâmiyye* adlarıyla da bilinen¹¹ *Kasîde-i Emâlî*, Üşî'ye asıl şöhretini kazandıran eserdir. Bu ünlü risalenin birçok şerhini inceleyip bunlar hakkında muhtasar bilgiler veren Kâtib Çelebi'ye göre *Emâlî*, 66 beyittir¹² ve 569/1173 yılında tamamlanmıştır.¹³

Hacim itibarıyla kısa bir eser olmasına rağmen *Kasîde-i Emâlî*, İslam dünyasında büyük bir şöhret kazanmıştır. Bunu hem nüsha sayısının fazlalığından hem de üzerine yapılan tercüme ve şerhlerden anlamaktayız. Zira tespit edilebildiği kadarıyla bu kasidenin çoğunluğu Arapça olan 30 kadar şerhi¹⁴; mütercimleri tespit edilemeyenler de dâhil edildiğinde 12 Türkçe tercümesi bulunmaktadır.¹⁵ Bu risale aynı zamanda İslamiyetin özellikle iman

ulaşmıştır. Daha detaylı bilgi için bakınız: Mehmet Sait Toprak, *Hadîste Derlemecilik Devrinin Başlaması ve Üşî'nin Nisâb'ül-Ahbâr'ı*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2005.

⁷ Toprak, a.g.md., s. 230-231.

⁸ Toprak, bu eserin Üşî'ye değil Ahmed b. Abdullah es-Serahsî'ye ait olduğu bilgisini vermiştir. Mehmet Sait Toprak, a.g.md., 231.

⁹ Durmuş Özbek, a.g.m. s. 265.

¹⁰ “Kelâm hakkındadır. Yazar şeyh imam Sirâcü'd-dîn Ali b. Osmân el-Oşî el-Ferganî'dir, hanevîdir, 575 yılında öldü, bu eser altmış altı beyittir...” Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013, C. 3, s. 1082.

¹¹ Kemâl Edîb Kürkçüoğlu, “Lâmiyye-i Kelâmiyye”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 1, 1954, s. 1.

¹² Kürkçüoğlu, “Lâmiyye-i Kelâmiyye” adlı makalesinde, kasidenin her ne kadar 66 beyit olduğu bildirilmiş olsa da incelediği birçok yazma ve basma nüsha sonucunda 2 beyte da ulaştığını ifade etmiştir. Kemâl Edîb Kürkçüoğlu, a.g.m., s. 3.

¹³ Kâtib Çelebi, a.g.e., s. 1350.

¹⁴ Kürkçüoğlu, a.g.m., s. 3.

¹⁵ Bu tercümelerden dördünün mütercimi bilinmezken diğerlerinin adları şu şekildedir: Şeyhü'l-İslâm Hoca Sadeddin, Şem'î, Sinân İzzî, Feyzî, Visâlî, Ebî Mustafa b. Muhammed, İbn-i Bâlî, Abdurrahmân ed-Darîr (mensur). Daha geniş bilgi için bakınız: “Mütercimi Belli Olmayan

esalarıyla ilgili tartışmalı konularında verdiği pratik bilgilerle medreselerde okutulmuş ve ezberletilmiştir.¹⁶

Kasîde-i Emâlî'nin bu derece büyük bir ilgiye mazhar olmasında hiç şüphesiz İslam akaidine dair önemli konuları manzum ve özlü bir şekilde anlatmasının önemli bir payı vardır. Risalede sırasıyla Allah (zatî ve sübutî sıfatlar üzerinde durulmuş), nübüvvet (Hz. Peygamber'in yüceliği ve mi'rac hadisesi anlatılmış), evliyanın kerametleri (keramet konusunun hak olduğu vurgulanmış), dört halife ve Hz. Aîşe ile Hz. Fatma'nın faziletleri, iman (mukallidin imanın muteber olduğu, Allah'ı akılla bilmek gerektiği, Allah'ın azabının gerçekleşmesi anında yapılan imanın geçerli olmadığı, zina ve adam öldürmenin kişiyi dinden çıkarmayacağı, kendinde değilken söylenen sözlerden ötürü kişinin kâfir olmayacağı gibi tartışmalı konulara açıklık getirilmiş), âlem, kabirde sorgu ve kabir azabı, ahiret (hesap günü, sırat ve Hz. Peygamber'in şefaati, kimlerin cennete ya da cehenneme gideceği gibi konular üzerinde durulmuş) ve okurlardan istenen duaya yer verilmiştir.

b. Terceme-i Kasîde-i Emâlî¹⁷

Şem'ullah, Şem'î Çelebi, Mevlânâ Şem'î, Molla Şem'î, gibi lakaplarla şöhret bulan Mustafa b. Muhammed Efendi; yani Şem'î (ö. 1602'den sonra), telif, tercüme ve şerh olmak üzere üç farklı alanda eserler vermiş önemli bir şahsiyettir. İlk eseri *Şerh-i Gülistân*'la (976/1568) son eseri *Şerh-i Mahzenü'l-Esrâr* (1011/1603) arasındaki 35 yıllık süreçte biri telif, on biri şerh, üçü de tercüme olmak üzere toplam on beş eser kaleme almıştır. Şerhleri arasında

Mensûr Bir Kasîde-i Emâlî Tercümesi", *Journal of Turkish Language and Literature*, V. 1, Issue:1, Summer 2015, s. 11-12.

¹⁶ Özbek, a.g.m., s. 269.

¹⁷ *Kasîde-i Emâlî*'nin Türkçe tercümeleri üzerine 2016 yılında Mevlüt İlhan tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Kasidenin bütün Türkçe tercümelerini kapsadığı için söz konusu tez, bu alanda çalışacaklar için oldukça faydalı bilgiler içermektedir. Titiz bir çalışmanın ürünü olduğu anlaşılan tezde Şem'î'nin tercümesi de yer almakta; ancak tek bir eser değil de bütün tercümeler göz önüne alındığı için genel bir inceleme yapılmış haliyle de Şem'î'nin eseri üzerinden bakacak olursak önemli konulara değinilememiştir. Buna ek olarak tezde bazı okuma hataları ile nüsha tercihleri ve farklarının belirtilmesi konusunda da birtakım eksiklikler vardır. Sağlam nüshalara başvurup nüsha farklarını belirtme ve Şem'î gibi önemli bir şârihin mütercimlik yönünü daha detaylı açıklayabilmek için onun bu eseri yeniden ele alınmıştır. Daha geniş bilgi için bakınız: Mevlüt İlhan, *Kasîde-i Emâlî'nin Türkçe Tercümeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2016.

Mesnevî-i Ma'nevî, Bostân, Gülistân, Bahâristân, Mantıku't-Tayr ve *Hâfız Divânı* gibi her biri ayrı birer başyapıt olan önemli eserler bulunmaktadır.¹⁸

Şerh edebiyatının en velûd isimlerinden olan Şem'î ve eserleri hakkında bugüne kadar birçok önemli çalışma yapılmıştır. Bunlardan ilki ve şair Şem'î ile şârih Şem'î'nin ayrı kişiler olduğunu ortaya çıkarması bakımından belki de en önemlisi olan İsmail Ünver'in "Şem'î Şem'ullâh" başlıklı makalesinde¹⁹ *Terceme-i Kasîde-i Emâlî* hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu tercümeyle dair ilk bilgiler Şeyda Öztürk'ün hazırladığı doktora tezinde yer almakla birlikte bu çalışmada söz konusu eserin tercüme değil şerh olduğu ileri sürülmüştür.²⁰ Sonraki çalışmalarda²¹ Öztürk'ün tezi mehzaz olarak alınmış ve *Terceme-i Kasîde-i Emâlî*'den şerh olarak söz edilmiştir. Ancak 2014 yılında tamamlanan *Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr'ı (İnceleme-Tenkitli Metin)* başlıklı doktora tezinde Şem'î'nin, *Kasîde-i Emâlî*'yi şerh değil tercüme ettiği ortaya çıkarılmıştır.²²

Kasîde-i Emâlî'nin 66-68 beyit arasında olduğu kabul edilmektedir. Şem'î'nin yaptığı tercümede ise kaside, bazı nüshalarda farklılık göstermekle birlikte çalışmamıza temel aldığımız nüshalarda 67 beyit uzunluğundadır. Ancak Şem'î, kasidenin her bir beytini birer beyit yerine dört mısralık bendlerle tercüme etmiş; haliyle de kaside 67 beyitten tercümesi 67 bent olmuştur. Şem'î ayrıca tercümesinin başına 4 beyitlik Arapça bir mukaddime ile sonuna da 5 bentlik hatime ekleyerek eserin uzunluğunu 72 bende çıkarmıştır.

72 bentlik bu eser, hem tercüme tekniği hem de içeriği bakımından önemli özellikler taşımaktadır. Tercümede ilk dikkati çeken durum, kullanılan nazım şeklidir. Zira mütercim, bir kasideyi yine aynı nazım şekli yerine müzdevic

¹⁸ Şem'î'nin hayatı ve eserleri hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Taner Gök, *Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr'ı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2014.

¹⁹ İsmail Ünver, "Şem'î Şem'ullâh", *Türk Dili*, Cilt: XLIX (Yıl:34), Sayı: 397, Ocak 1985, 38-43.

²⁰ Şeyda Öztürk, *Şem'î'nin (15.-16 YY.) Mesnevî Şerhi (İlk Türkçe Tam Mesnevî Şerhi)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2007, s. 103-105.

²¹ Bu çalışmalara örnek olarak şu tezler verilebilir: Abdülkadir Dağlar, *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin Sözlük)*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2009; Turgut Koçoğlu, *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2009; Mehmet Nuri Çınarcı, *Mustafa Şem'î'nin Şerh-i Divan-ı Şâhî Adlı Eseri: İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük*, Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE Türk Dili ve Edebiyatı Anbilim Dalı, Van 2011; Muhittin Turan, *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mantıku't-Tayr*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana 2014.

²² Gök, a.g.t., s. 105-107.

murabba nazım şekliyle tercüme etmiştir. Yani tercümenin kafiyelenişi aaaa/bbba/ccca/ddda şeklinde eserin sonuna kadar sürüp gitmektedir. Her bir beyit bir bentle tercüme edilmiş, böylelikle eser, 67 bent uzunluğundaki bir müzdevic murabba özelliği kazanmıştır. Aşağıdaki örnekte kasidenin ilk üç beytinin Şem'î tarafından yapılan tercümesine dikkat edildiğinde ilk bendin kendi arasında, diğer bentlerin de ilk üç mısraının yine kendi arasında, son mısraların ise ilk bentle aynı kafiyeyle sahip olduğu görülecektir:

Sirâcü'd-dîn Emîn Ūşiiyyü vālî

Kitâbı içre k'adıdur Emālî

İdüp tevḥîd ile bed'-i makālî

Qılupdur nazm çün nazm-ı le 'ālî

Bu gûne ḥâkim ü ma'būd u ḥālîḳ

Ezeldür kim 'ademden zâtı sâbîḳ

Hem anuḡ lâyıḳı her vaşfi fâyıḳ

Bulupdur zât-ı pâḳinde kemālî

Ḥayâtı kendüden zâtiyle ḳâ'im

Müdebbirdür umûr-ı ḥalḳa dâ'im

Ḳader anuḡ ḳamu aḥvâle 'âlim

Cihânda ṭoludur ḳahr u celālî

Farklı tercümeleri olan *Kasîde-i Emâlî*'nin manzum Türkçe tercümelerinden biri de Şeyhülislâm Hoca Sadüddin Efendi'ye aittir. III. Murad'ın isteği üzerine yazılan söz konusu tercüme üzerine bir çalışma yapan Kemâl Edîb Kürkçüoğlu, Sadüddin Efendi'nin, kasidenin kafiyesini ve veznini muhafaza ederek tercümesini yaptığını, bunun ise çok zor bir iş olduğunu özellikle vurgulamıştır. Zira bu şekilde yapılan tercümelerde ya mana ya da nazım konusunda bazı aksaklıkların olması neredeyse kaçınılmaz bir durumdur. Ancak Sadüddin Efendi'nin yaptığı tercümede bu türden aksaklıklar hemen hemen yok gibidir.²³ Manzum bir eseri veznini ve kafiyesini muhafaza ederek tercüme etme yeteneğini tıpkı *Tacü't-Tevârih* sahibi Hoca Sadüddin Efendi gibi

²³ Kürkçüoğlu, a.g.m., s. 3.

Şem'î de göstermiştir. Tercümede “mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün” vezni ve “lâm” kafiyesi kullanılarak eserin aslına sadık kalınmıştır.

Terceme-i Kasîde-i Emâlî'deki önemli hususlardan biri ise Şem'î'nin eserini hem şerh hem de tercüme olarak adlandırmasıdır. Eserin 68. bendi incelendiğinde mütercimın eserini önce tercüme sonra ise şerh olarak nitelediği görülecektir:

Bîhamdi'llâh ki bâ-ğayr u selâma

İrişdi terceme uş ihtimâma

Belî bu dürre şerh olup bu nâme

Virür her 'uğdesine inhilâli

Bentteki bağlamdan anlaşılacağı üzere Şem'î, “terceme” ve “şerh”i aynı anlama gelecek şekilde kullanmıştır. Ancak buradan hareketle Şem'î'nin bir karışıklık yaşadığını düşünmemek gerekir. Çünkü tarihî dönemlere bakıldığında “tercüme”nin farklı çağrışımları olduğu, günümüzde ise anlam daralmasına uğradığı anlaşılmaktadır. Günümüzde “çeviri”²⁴, “bir metin veya sözü bir dilden başka bir dile çevirme, çeviri”²⁵ gibi anlamlara sahip olan bu kavram örneğin Mütercim Âsım Efendi tarafından, “*Bir lisânı âher ile tefsîr ve beyân eylemek ma'nâsınadır.*”²⁶ şeklinde tanımlanmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere tercüme, kuru bir çeviriden ziyade aynı zamanda bir yorum ve açıklama işidir. Nitekim gelenekte tercümenin ne olduğu konusunda aşağıdaki alıntı oldukça dikkat çekicidir:

“Klasik tercüme bugünkü tercüme anlayışından hayli farklı olarak aynı zamanda bir şerh, bazen de bir telhistir. Buna mütercimın aynı zamanda müellif olarak davranması da diyebiliriz; tercüme ettiği metin üzerinde döneminin ihtiyaç ve icbarlarını hesaba katar, arayışlarına işaret eder, bir bakıma metni o güne getirir. Bu sebeple klasik tercümeleri ilim ve fikir tarihi zaviyesinden okurken mütercimın neleri ilâve ettiği, ne türden açıklamalar yaptığı, hangi ifadeleri kuvvetlendirip hangilerini aşağıya çektiği, neleri gizleyip neleri âşikâr kıldığı dikkatle takip edilmelidir. Mütercim bazen “İlmütercimihî”, “İl’l-

²⁴ TDK Büyük Türkçe Sözlük.

²⁵ İlhan Ayverdi, *Misallı Büyük Türkçe Sözlük*, C. 3, 4. Baskı, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2011, s. 3164.

²⁶ Mütercim Âsım Efendi, “et-tercemet”, *el-Okyânûsü'l-Basît fî-Tercemeti Kâmûsî'l-Muhît V*, (Yayına haz.: Mustafa Koç-Eyyüp Tanrıverdi), İstanbul 2013, s. 4878.

mütercim” kaydını koyarak kendisine ait kısımlara işaret eder ama bu ya nadirdir ya da uzun ekler için geçerlidir.”²⁷

Bu zaviyeden bakıldığında Şem‘î’nin *Kasîde-i Emâlî* tercümesinin günümüzdeki tercüme anlayışının dışında olduğu görülecektir. Zira Şem‘î, söz konusu kasideyi birebir çevirmemiş; bunun yerine kasidenin dörtlükler halinde Türkçe söyleyişlerini yapmıştır. Burada “Türkçe söyleyiş”le Yahya Kemal’in *Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş* adlı eserindeki usulü kastedilmektedir. Yahya Kemal, adı geçen eserinde öncelikle Hayyam’ın rubailerinin Türkçeye olduğu gibi çevrildiğinde ne kadar anlamsızlaştığını göstermiş; sonrasında ise şiirde asıl önemli olanın mana olduğunu bu nedenle de tercüme yapılırken şiirdeki mananın Türkçede nasıl söyleneceğine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁸ Hilmi Ziya Ülken de “*Tercümenin yalnız bir nakil işi olmayıp, adeta yeni bir eser vermek olduğu ekseriya unutulduğu için cümleler aynen çevrilmekte ve Türkçe üsluba sokulmamaktadır.*”²⁹ şeklindeki ifadeleriyle tercümenin bu yönüne dikkatleri çekmiştir.

Şem‘î’nin, günümüz tercüme anlayışından farklı bir usul kullandığı yukarıdaki izahlardan anlaşılmaktadır. Bahsi geçen usulün gelenekteki yerinin tespiti ise *Terceme-i Kasîde-i Emâlî* hakkındaki bilgilerin sağlam bir temele oturması bakımından önemlidir. Bu konuda Agâh Sırrı Levend’in aşağıdaki sınıflaması aydınlatıcı bilgiler içermektedir:

“Eski edebiyatımızda “terceme”, bugünkü “çeviri”yi aşan geniş bir anlam taşır. Tercümenin şu biçimlerini görmekteyiz:

- a) Aslını bozmamak için kelime kelime yapılan çeviriler,
- b) Kelime kelime olmamakla birlikte, aslına uygun yapılan çeviriler,
- c) Konusu aktarılarak yapılan çeviriler,
- ç) Genişletilerek yapılan çeviriler.

²⁷ İsmail Kara, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz*, 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 123.

²⁸ Yahya Kemal, *Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş*, İstanbul Fetih Cemiyeti, 3. Baskı, İstanbul 1998, s. 109-111. Yahya Kemal, Hayyam’ın “An kasr ki ber çerh hemî zed pehlû / Ber dergeh-i û şehan nihâdendî rû” beytinin, Türkçe söyleyişin feda edilerek yapılacak çevirisinin “O kasr ki felekle omuz öpüşürdü ve onun kapısına şahlar yüzlerini sürerlerdi” şeklinde anlamsız olacağını vurgulamıştır. Ancak Türkçe söyleyişe dikkat ettikten sonra aynı beyti şu şekilde tercüme etmiştir: “Bir kasr idi çekmiş göğe bürc ü bârû / Şehler yere yüz sürdüğü bir basr idi bu”

²⁹ Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 259

En eski Kur'an çevirileri birinci biçimdedir. Eski nüshalarda, Arapça metnin altına Türkçesinin kelime kelime kırmızı mürekkeple yazıldığı görülür. Sonradan ikinci biçim kabul edilmiştir. Bu gibi çevirilerde, kutsal olan Kur'an'ın anlamını bozmamak düşünülmüştür... Konusu aktarılan eserler de çoktur. Yazar eseri cümle cümle Türkçeye çevirmez de, kavrayabildiği biçimde anlamını aktarır. Dördüncü biçim daha çok edebî eserlerde görülür. Şair kaynak olarak aldığı eseri, olduğu gibi çevirmeyi aslâ düşünmez. Kendini asıl esere bağlı saymaz.”³⁰

Yukarıdaki izahlar ışığında *Terceme-i Kasîde-i Emâlî*'nin üçüncü biçime dâhil olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Şem'î, Üşî'nin bir beyitte söylemek istediğini bende yayarak anlamı anlaşılır bir şekilde vermeye çalışmıştır. Örneğin *Kasîde-i Emâlî*'nin ilk iki beytinin farkı kişilerce yapılmış Türkçe tercümeleri şu şekildedir:

“1. *Bu kul, tevhid konusunda (sözleri) şiir (şeklinde) inci gibi dizdiği Bed'ü'l-Emali adlı eserinde der ki:*

2. *Yaratıkların ilahı Allah kadimdir ve kemal sıfatlarla muttasıftır.”³¹*

Bu beyitleri Hoca Sadüddin Efendi, manzum olarak şu şekilde tercüme etmiştir:

“*Bu sözle eylerem bed'-i Emâlî*

İdüp Tevhîd için nazm-ı leâlî

Îlâh-ı halk Mevlâmız kadimdir

Anın her vasfının vardır kemâlî”³²

Yine aynı beyitlerin adı bilinmeyen bir mütercim tarafından yapılan mensur tercümesi ise şöyledir:

“*Emâlî kitâbının ibtidâsında ma'bûdun bi'l-hakk kavli incüye beşerî kelâm-ı nazmîle Rabb te'âlâyı birlemek içündür diyeceği gelecekdür gâfil olma ey fâlib.*

³⁰ Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara 1988, s. 80-81.

³¹ Kasidenin tercümesinin tamamı için bakınız: Muhit Mert, “Oşlu Din Âlimi Ali B. Osman ve Bed'ü'l-Emâlî Adlı Eseri Bağlamında İtikadî Görüşleri”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. IV, S. 7-8, 2005/1-2, ss. 7-32.

³² Kürkçüoğlu, a.g.m., s. 4.

*Cemî' maḥlûkuḡ ḥaḳḳ ile Ma'būd ki bizim Ḥakīm-i Nāşırımuzdur
Qadîmdür. Cemî' 'âlem yoġiken ol var idî. Varlıġının evvelî yoḳdur. Ve
daḡi ma'būdun bi'l-ḥaḳḳ cemî' kemāl şîfâtlar ile muttaşîfdur.”³³*

Şem'î'de ise söz konusu beyitlerin tercümesi aşağıdaki gibidir:

*Sirâcü'd-dîn Emîn Ūşîyyü vâlî
Kitâbı içre k'adıdur Emâlî
İdüp tevḥîd ile bed'-i makâlî
Kılupdur nazm çün nazm-ı le 'âlî*

*Bu gûne ḥâkim ü ma'būd u ḥâlîḳ
Ezeldür kim 'ademden zâtı sâbîḳ
Hem anuḡ lâyıḳı her vaşfı fâyıḳ
Bulupdur zât-ı pâkinde kemâlî*

Bu örneklerde görüleceği üzere beyitlerin aslına ve günümüz Türkçesine en yakın tercümesini Hoca Sadüddin Efendi yapmıştır. Şem'î'ninki de manzum olmasına rağmen beyitler, tıpkı mensur tercümede olduğu gibi anlam genişletilerek ve eklemeler yapılarak tercüme edilmiştir. Eserin hatime bölümündeki “*Belî bu dürre şerḥ olup bu nâme / Virür her 'uḳdesine inḫilâlî*” ifadelerinden anlaşıldığına göre Şem'î, eseri genişleterek aslında onun daha anlaşılır olmasını hedeflemiştir. Bunun sebebinin kasidenin içeriğinin çok derin ve yoğun olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. İslâmın birçok önemli ve bazıları günümüzde bile tartışmalı olan meselelerini hem manzum olarak tercüme edip hem de söz konusu meseleleri anlaşılır hale getirmek için böyle bir yol izlenmesi bir gerekliliğin sonucu olsa gerektir.

Şem'î, beyti bendle tercüme edip daha detaylı bilgiler vermeye çalışırken kasidenin özünden uzaklaşma tehlikesine düşmemiştir. Çünkü yaptığı eklemeler genellikle anlamı pekiştirme özelliğine sahiptir. Örneğin kasidenin 6. beytinin “*صفات الله ليست عين ذات / ولا غيرها سواه ذا انفصال*” anlamı “*Zatî ve fiilî sıfatlarının hepsi*

³³ İlhan, a.g.m., s. 13-14.

*kadimdir ve yok olmaktan korunmuşlardır*³⁴ şeklindedir; Şem‘î, bu beyti aşağıdaki şekilde tercüme etmiştir:

Şıfât-ı zât [u] ef‘âlûñ tamâmet

Ḳadîmü zâta lâzım oldu elbet

Anuñla ḳâ‘im oldu eylemez şet

Ki ya‘nî zâtdan bulmaz zevâli

Burada dördüncü mısradaki geçen “ya‘nî” ifadesinin üzerinde özellikle durmak gerekir. Şerh edebiyatına ait eserlerde belli bir sıra takip edilir ve genellikle eserin tercümesi ve gramatikal izahları yapıldıktan sonra ele alınan parçada aslında ne anlatıldığının izah edildiği açıklama bölümüne geçilir. Birçok şerh metninde şârihler bu geçişi “ya‘nî” ile sağlayıp açıklamalarına bu kelimeyle başlamışlardır. Aynı durum Şem‘î’nin şerhleri için de geçerlidir. Burada ise “ya‘nî” kelimesi şerhlerdekine benzer bir görevde kullanılarak mütercimim üçüncü mısradaki söylediği anlamı daha belirgin hale getiren dördüncü mısraın başında yer almıştır.

Beyti beyit yerine genişleterek tercüme etme Şem‘î’ye özgü bir durum değildir. *Kaside-i Emâlî*’nin diğer manzum tercümelerinde de aynı yöntem uygulanmıştır. Örneğin kasidenin manzum mütercimlerinden Sinan İzzî, mesnevi nazım şekliyle her bir beyti ikişer beyitle tercüme etmiştir. Kasidenin 6. beytinin tercümesi aşağıdaki gibidir:

Şıfât-ı zâtı vü ef‘âlî el-ḥaḳ

Ḳadîm ü lâ-yezâlidür muḥaḳḳaḳ

Te‘âla‘llâh zihî üssî sulṭân

*Ki girmez ḥazretine şeyn ü noḳşân*³⁵

Mekteb-i Sultanî muallimlerinden Hâfız Refî Efendi de *Kaside-i Emâlî*’yi manzum olarak tercüme eden şahıslardan biridir.³⁶ Refî Efendi, eserinin

³⁴ Mert, a.g.m., s. 12.

³⁵ Sinan İzzî, *Terceme-i Kaside-i Emâlî*, Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa 1391, vr. 2a.

³⁶ Bu eserin varlığından Kemâl Edîb Kürkçüoğlu’nun yukarıda bahsi geçen makalesi vasıtasıyla haberdar olunmuş ve söz konusu tercüme TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi “297.413 UŞİ.E” kayıt numarasından ulaşılmıştır.

mukaddimesinde Mekteb-i Sultanî'de Aka'id dersinde bu kasideyi işlemek istediğini ancak risalenin tercüme edilmesine rağmen hala içerisinde anlaşılmayan ifadeler bulunduğunu bu nedenle söz konusu elfâz-ı gâmızıyı yani anlaşılması güç kelimeleri açıklığa kavuşturmak için *Kasîde-i Emâlî*'yi manzum olarak tercüme ettiğini söylemiştir.³⁷ Refî Efendi, kasidenin anlaşılabilirliğini artırmak için eserine Sinan İzzî'nin tercümesi ile kasidenin Farsça tercümesi olan *Necm-i Zebrekân*'ı da eklemiş; yer yer bunlara ve kendi tercümelerine ek olarak manzum şerh ifadelerine de yer vermiştir.³⁸ Refî Efendi'nin mukaddimedeki sözleri, neden birebir tercüme değil de tafsilat vermeye yönelik tercüme yapıldığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yani birçok mütercimi aynı eseri yeniden tercüme etmeye sevk eden durum, kendisinden önce yapılan tercümelerdeki eksik ya da muğlak ifadeleri giderme çabasıdır denilebilir.

Terceme-i Kasîde-i Emâlî'nin kafiye ve vezin konusunda, bazı küçük aksaklıkların haricinde başarılı bir risale olduğunu söylemek mümkündür. Çoğu bentte redife yer verilmeyen eserde müesses (ör. 35, 36), mürdef (ör. 37, 50), mücerred (24, 27) ve mukayyed (8) gibi farklı kafiye çeşitleri kullanılmıştır. Ancak aşağıdaki gibi kafiye kusurlarına da rastlanmaktadır. Burada üçüncü mısradaki "melekler" kelimesinde revî harfinin, kelimenin son asıl harfi olması kuralına uyulmamıştır:

Şamuya fârzdur kim her peyam-ber
İnanıyla biri kalmaya münker
Kirâmen kâtibîn olan melekler
Hem inüp çıktığına bi't-tevâli

c. Terceme-i Kasîde-i Emâlî'nin Nüshaları

Şem'î, üretken ve ürettikleri ilgiyle takip edilen önemli bir şârih, mütercim ve müelliftir. Öyle ki sahip olduğu 15 eserin toplam nüsha sayısı 600'ün üzerindedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla *Terceme-i Kasîde-i Emâlî*'nin 13 nüshası bulunmaktadır. Çalışmamız kapsamında bu nüshalardan 11'ine³⁹ ulaşılarak gerekli incelemeler yapılmıştır.

³⁷ Hâfız Refî, *Kasîde-i Emâlî Terceme-i Manzûmesi*, Mahmud Bey Matbaası, H. 1302, ss. 2-3.

³⁸ Hâfız Refî, a.g.e., ss. 7-36.

³⁹ Söz konusu nüshalar, aşağıdaki listenin ilk 11 sırasındakilerdir.

Yukarıda bahsedildiği üzere *Kasîde-i Emâlî*'nin toplam beyit sayısı 66-68 arasındadır. Ancak birçok kaynakta bu kasidenin 67 beyit olduğu yönünde ortak bir kanaat vardır. İncelenen *Terceme-i Kasîde-i Emâlî* nüshalarından ikisinde kaside 67⁴⁰, birinde 66⁴¹, yedisinde ise 64 beyit⁴² olarak alınmıştır. Nüshalardan birinde ise⁴³ eserin ilk 12 beyti eksiktir; buna ek olarak devam eden beyitlerde diğer nüshalarda bulunan 6 beyit yer almamaktadır. *Terceme-i Kaside-i Emâlî*, dört beyitlik Arapça bir mukaddime ile başlamaktadır. Elimizdeki nüshaların dördünde⁴⁴ bu Arapça beyitler yoktur. Bu durumlar göz önüne alındığında mevcut nüshalardan eksik olanlar tenkitli metne dâhil edilmemiş böylelikle çalışmamızın metin kısmı üç nüshaya dayandırılarak oluşturulmuş; nüshalar arasındaki farklar dipnotla gösterilmiştir. Bu nüshalardan ikisi hem Arapça beyitleri içeren hem de 67 beyitten oluşan Süleymaniye Ktp. Tâhir Ağa-Tekke 368⁴⁵ ile Süleymaniye Ktp. Hüdâî Efendi 886-002⁴⁶'dir. Baştan sona neredeyse aynı olan bu iki nüsha, ortak hatalarda da birleşmeleriyle muhtemelen ya birbirinden ya da aynı nüshadan istinsah edilmişlerdir. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Ktp. 2238/2 nüshası mevcut eksiklikleri sebebiyle değerlendirmeye alınmamıştır. Geriye kalan nüshalarda ise içlerinden en sağlam olanı tespit edilmeye çalışılmış; bu yapılırken de T ve H nüshalarındaki hatalı yerleri tamamlayıp tamamlamadıklarına özellikle dikkat edilmiştir. Ağırlıklı olarak bu minval üzere yapılan inceleme sonucunda Süleymaniye Ktp. Nuruosmâniye 2872-007'nin⁴⁷ birçok yerde bahsi geçen nüshaları tamamladığı görülmüş ve değerlendirmeye alınan üçüncü nüsha olmuştur.

Kaside-i Emâlî, kendi içerisinde Allah'ın sıfatları, nübüvvet, iman vs. gibi bölümlere ayrılan bir şiirdir. Süleymaniye Ktp. Tâhir Ağa-Tekke 368 nüshası istinsah edilirken bu bölümlere dikkat edilmiş ve her bölümün başına işlenen konuya göre "Faşlun fî Beyāni'l-Mi'râc, Faşlun fî Beyāni Kerāmati'l-Evliyā" gibi başlıklar eklenmiştir. Diğer nüshalarda ise bu tarz bir uygulamaya rastlanmamıştır.

Eserin nüshalarının listesi aşağıdaki gibidir:

⁴⁰ 3. ve 6. sıradaki nüshalar.

⁴¹ 7. sıradaki nüsha.

⁴² 1., 2., 4., 5., 8., 9. ve 10. sıradaki nüshalar.

⁴³ 11. sıradaki nüsha.

⁴⁴ 1., 2., 7. ve 11. sıradaki nüshalar.

⁴⁵ Bundan sonra bu nüsha "T" şeklinde kısaltılarak verilecektir.

⁴⁶ Bundan sonra bu nüsha "H" şeklinde kısaltılarak verilecektir.

⁴⁷ Nüsha farkları gösterilirken bu nüsha "N" şeklinde kısaltılarak yazılmıştır.

1. Süleymaniye Ktp. Fâtih 5427: 299×203-198×86 mm. ebadında, meşin cilt, 85a-90a varakları arasında, 21 satır. 1038/1628'de istinsah edilmiştir.
2. Süleymaniye Ktp. Fâtih 5372: 180×133-125×75 mm. ebadında, 105-114 varakları arasında, 15 satır, nesih hat.
3. Süleymaniye Ktp. Tâhir Ağa-Tekke 368: 205×150-140×100 mm. ebadında, 13b-24a varakları arasında, 11 satır.
4. Süleymaniye Ktp. Nuruosmâniye 4906: 55a-63a varakları arasındadır.
5. Süleymaniye Ktp. Nuruosmâniye 2872-007: 62b-70b varakları arasındadır.
6. Süleymaniye Ktp. Hüdâî Efendi 886-002: 236×168-170×91 mm. ebadında, 16-27 varakları arasında, 13 satır, nesih hat.
7. Süleymaniye Ktp. Mehmed Asım Bey 724-009: 205×130-125×85 mm. ebadında, 66-74 varakları arasında, 13 satır, nesih hat.
8. İstanbul Belediyesi Atatürk Ktp. Osman Ergin Yazmaları 625/4: 195x120-140x65 mm. ebadında, 27b-33b varakları arasında, 17 satır.
9. İstanbul Belediyesi Atatürk Ktp. Osman Ergin Yazmaları 1294/6: 170x110-120x70 mm. ebadında, 59b-67b varakları arasındadır.
10. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Ktp. T 3080: 34a-53b varakaları arasındadır.
11. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Ktp. 2238/2: 180x110-135x60 mm. ebadında, 31a-37b varakları arasındadır.
12. İzmir Milli Ktp. Türkçe Yazmaları 1201/1: 205x140 mm. ebadında, 129a-138a varakları arasındadır.
13. Tunus Milli Ktp. Türkçe Yazmaları 13266: 126a-139a varakları arasında, 17 satırdır.

Sonuç

Aslen bir şârihin kaleminden çıkan *Terceme-i Kasîde-i Emâlî*, iç ve dış yapı unsurları bakımından kıymetdar bir çalışmadır. *Kasîde-i Emâlî* gibi her bir beyti sehl-i mümtenî özelliği gösteren bir risaleyi aslına sadık kalarak tercüme etmek önemli bir haslettir ve Şem‘î adı geçen çalışmasıyla bunu başarmıştır. O, Arapça’da “müfâletün müfâletün fâulün” vezniyle yazılan kasideyi, “mefâîlün mefâîlün feûlün” vezni ve lam kafiyesini kullanarak tercüme etmiştir.

Terceme-i Kasîde-i Emâlî’de hem anlamsal sapmaların olmadığı hem de çeviriye gereksiz eklemelerin yapılmadığı bir tercüme tekniği kullanılmıştır. Eserin her bir beyti, dört mısralık bentlerle tercüme edilmiş; böylelikle kasidenin anlaşılabilirliğinin artırılması hedeflenmiştir. Mütercimmin 68. bentteki ifadesinde de görüleceği üzere kasidedeki “ukde” yani anlaşılması güç ifadeler çözümlenmeye çalışılmıştır. Birçok mütercimmin tercüme yaparken gerekçe olarak sunduğu bu durumu Şem‘î, genel geçer bir ifade olarak kullanmamış ve kasideyi yerinde eklemeler yaparak tercüme etmiştir.

İçeriğiyle anlaşılır olmanın hedeflendiği ve bunda da başarılı olan tercümede şiirsellikten uzaklaşmamıştır. Şem‘î, tercümesinde nazım tekniği, vezin, kafiye ve ahenk gibi şiirin dış yapı unsurlarını her eserde görülebilecek küçük aksaklıkların haricinde başarılı sayılabilecek bir şekilde kullanmıştır. Tanınmış bir şârih olmasının yanı sıra *Tuhfetü’l-Âşıkîn* adlı eseriyle müellif yönünü ortaya koyan Şem‘î, *Terceme-i Kasîde-i Emâlî*’yle mütercimlik ve şiir tekniği konusundaki başarısını da yansıtmıştır.

Terceme-i Kasîde-i Emâlî, mevcut Türkçe *Kasîde-i Emâlî* tercümeleri arasında kasidenin veznini ve kafiyesini koruması bakımından önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra murabba nazım şeklinin kullanılmasıyla da kendisine has bir özellik kazanmıştır. Zira mevcut manzum tercümelerde bu nazım şeklinin kullanıldığı örneklere rastlanmamıştır.

Kaynakça

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, c. 3, 4. bs., İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2011.

Çınarcı, Mehmet Nuri, “Mustafa Şem'î'nin Şerh-i Divan-ı Şâhî Adlı Eseri: İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Anbilim Dalı, Van, 2011.

Dağlar, Abdülkadir, “Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin Sözlük)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2009.

Gök, Taner, “Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Subhatü'l-Ebrâr'ı (İnceleme-Tenkitli Metin)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2014.

İlhan, Mevlüt, “Kaside-i Emâlî'nin Türkçe Tercümeleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2016.

_____, “Mütercimi Belli Olmayan Mensûr Bir Kasîde-i Emâlî Tercümesi”, *Journal of Turkish Language and Literature*, v. 1, issue: 1, Summer 2015.

Kara, İsmail, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz*, 2. bs., İstanbul, Dergâh Yayınları, 2013.

Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*, 2. bs., İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013.

Kürkçüoğlu, Kemâl Edîb, “Lâmiyye-i Kelâmiyye”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 3, s. 1, 1954.

Levend, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Mert, Muhit, “Oşlu Din Âlimi Ali B. Osman ve Bed'ü'l-Emâlî Adlı Eseri Bağlamında İtikadî Görüşleri”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. IV, s. 7-8, 2005/1-2.

Mütercim Âsım Efendi, “et-tercemet”, *el-Okyânûsu'l-Basît fî-Tercemeti Kâmûsi'l-Muhît V*, yay. haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, İstanbul, 2013.

Özbek, Durmuş, “El-Ûşî ve ‘Kasidetü’l-Emalî”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 5, 1995.

Sinan İzzî, *Terceme-i Kaside-i Emâlî*, Süleymaniye Ktp. Şehid Ali Paşa, 1391.

Toprak, Mehmet Sait, “Ûşî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 42, Ankara, 2012.

_____, “Hadîste Derlemecilik Devrinin Başlaması ve Ûşî'nin Nisâb'ül-Ahbâr'ı”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005.

Turan, Muhittin, “Şem‘î Şem‘ullâh Şerh-i Mantıku’t-Tayr”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana, 2014.

Ülken, Hilmi Ziya, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Ünver, İsmail, “Şem‘î Şem‘ullâh”, *Türk Dili*, c. XLIX, yıl 34, sayı: 397, Ocak 1985.

Yahya Kemal, *Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş*, 3. bs., İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1998.

Yazıcı, Tahsin “Fergana”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 12, Ankara, 1995.

Metin⁴⁸

13b

**Terceme-i 'Aḳā'id-i Lāmiyye Li-'Aliyyi İbni 'Oṣmāni'l-Üṣî 'Alā
Mezheb-i Mâturidiyye Raḥimehu'llāh****Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm**

İlāhun mālīkun mevle'l-mevālī
 Lehu vaşfu't-tekebbiru ve't-te'ālī
 İlāhun lā yunāzi'uhu şerīkun
 Ve yaḥluḳu mā yeşāu' bilā mişālī
 Celīlun celle'an şibhin ve mişlin
 'Azīzun 'azze'an 'ammin ve ḥālī
 Ve eyḳın enne kulle ḥalkı fānin⁴⁹
 Ve yebḳā vechu rabbike zü'l-celālī⁵⁰

يقول العبد في بدء الأمالي / لتوحيد بنظم كالألي

1. Sirācü'd-dīn Emīn Ūşıyyü vālī
 Kitābı içre k'adıdur Emālī

14a

İdüp tevḥīd ile bed'-i makālī
 Ḳılupdur nazm çün nazm-ı le'ālī

Faşlun fī Beyāni'l-İlāhiyyāt

إله الحق مولانا قديم / و موصوف بأوصاف الكمال

2. Bu gūne ḥākim ü ma'bud u ḥālīḳ
 Ezeldür kim⁵¹ 'ademden zātı sābıḳ
 Hem anuḡ lāyıkı her vaşfi fāyık
 Bulupdur zāt-ı pāḳinde kemālī

⁴⁸ Metin içerisinde varak numaraları verilirken Süleymaniye Ktp. Tâhir Ağa-Tekke 368 nüshası esas alınmıştır.

⁴⁹ “1. Allah her şeyin sahibidir, büyüklük ve azamet O’nun vasfıdır; 2. İlahtır ve ortağı yoktur, istediği her şeyi benzersiz yaratır; 3. Celildir, eşi benzeri yoktur, azîzdır, amca ve dayıya ihtiyacı yoktur; 4. Şüphesiz ki bütün varlıklar fânîdir.”

⁵⁰ “Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacaktır.” Rahman Sûresi 27. Ayet.

⁵¹ kim] ki T, H

هو الحي المدبر كل أمر / هو الحق المقدر ذو الجلال

3. Hayâtı kendüden zâtıyla kı'ım
Müdebbirdür umûr-ı halka dâ'im
Kader anuñ kamu ahvâle 'âlim
Cihânda toludur kahr u celâli

مريد الخير والشر القبيح / ولكن ليس يرضى بالمحال

4. Bed ü nik ihtiyâriyle oldu çün var
Vuqû'-ı hayr u şerri oldu h'âstâr
Velî râzî degül nehy itdi tekrâr
'İkâb icâb iden her sū'-i hâli

14b

Faşlun fî Beyâni'l-Esmâ'i ve's-şifât

صفات الله ليست عين ذات / ولا غيرا سواه ذا انفصال

5. Terādūf ism-i zâtıyla şifâta⁵²
Muḥâl oldu pes olmaz 'ayn-ı zâta
Velî gayriyyeti irüp şebâta
Degül şol hadde k'ola infişâli

صفات الذات والأفعال طرا / قديمات مصونات الزوال

6. Şifât-ı zât⁵³ [u] ef'âlün tamâmet
Kadîmü zâta lâzım oldu elbet
Anuñla kı'ım oldu⁵⁴ eylemez şet
Ki ya' nî zâtdan bulmaz zevâli

نسمي الله شئاً لا كالأشياء / و ذاتا عن جهات الست خالي

7. Olur Hâk şey'-i zâtıyla müsemmâ
Degüldür sâ'ir eşyâ gibi ammâ
Ki ol hâlık sivâ maḥlûkı⁵⁵ cemmâ
Hem anuñ şeş cihetden zâtı hâli

⁵² Terādūf ism-i zâtıyla şifâta] Terādūf ism-i şifâtiyle zâtına T

⁵³ Şifât-ı zât] Şifâtü'z-zât H

⁵⁴ oldu] andan N

⁵⁵ maḥlûkı] maḥlûk T, H

وليس الاسم غيرا للمسمى / لدى أهل البصيرة خير آل

15a

8. Degüldür zāta gayr ism oldı bil ‘ayn
Ki anlarda vürüd-ı hûkme yok beyn
Eşah mezheb budur kıldı bunı zeyn
Başiret ehli hayr-älün maqāli

Faşlun fî Beyāni Şıfātî'n-Neḳāyıs

وما إن جوهر ري و جسم / ولا كل و بعض ذو اشتغال

9. Tenāhî vü taḥayyüz⁵⁶ yok Hudāya
Degil terkib ü⁵⁷ cüz olmaz sivāya
Pes olmaz cevher ü⁵⁸ cism aḡa māye
Daḡı yok küll ü ba‘ zuḡ iddiḡālî

وفي الأذهان حق كون جزء / بلا وصف التجزي يا ابن خالي

10. Vücüdı bî-tecezzî cüz'ün el-ḡaḡ
Ḳamu ezḡānda şābitdür muḡaḡḡaḡ
Ki faẓl ehli anı fehm itmeḡe ḡaḡ⁵⁹
Ḳılur noḡḡayla ta‘ bîr ü⁶⁰ mişālî

وما القرآن مخلوقا تعالى / كلام الرب عن جنس المقال

11. Kelāmu'llāh degüldür emr-i maşnū‘
Degül hem şavt u ḡarfden lafẓ-ı mesmū‘

15b

Kelām-ı nefsidür olması memnū‘
Ḳaḡ ehli içre nāsuḡ cins-i ḡālî

⁵⁶ taḡayyüz] taḡayyür H

⁵⁷ ü] -T

⁵⁸ ü] -H

⁵⁹ ḡaḡ] ḡaḡ N

⁶⁰ ü] -T, H

ورب العرش فوق العرش لكن/ بلا وصف التكن و اتصال

12. Mufavvağ olduğu ‘arş üzre Raḥmān
Tevellî vü ‘ulüvvî vaşf ile dān
Temekkün vaşfı ile gerçi nādān
İder isnād-ı vaşfa ittişālî

وما ال التشبيه للرحمن و جهل/ فصن عن ذاك أصناف الأهالي

13. Şebîhi yok Hâkuṇ her dü⁶¹ cihānda
Kamaz teşbîhe yol ‘aql ehli cānda
Şaḡın dīn ehlinüḡ her şınnın andan
Kamunuḡ tā ki ḡayr ola maḡālî

وما يمضي على الديان وقت / و أحوال و أزمان بحال

14. Ne evḡāt u ne ezmān u ne ācāl
Ne ḡayr-ı rāsıḡ evşāf a‘ nī aḡvāl
Mūrūr itmez Hūdā üzre be-her ḡāl
Ki ḡādışle ḡadīmüḡ yok diḡālî

ومستغن إلهي عن نساء / و أ ولاد إناث أو رجال

16a

15. Müberrādur çün Allāh iştihādan
Muḡāl aḡa cüz olmaḡ hem sivādan
Münezzehdür pes evlād u⁶² nisādan
İnāşīdür olaruḡ ger ricālî

كذا عن كل ذي عون و نصر/ تفرد ذوالجلال و المعال

16. Çün icābı vü sülbi vaşfa şāḡib
Özidür lābūd oldı ferd ü ḡālib
Degüldür ‘avn ü⁶³ nuşret ḡayra rāḡıḡ
Kamudandur çü müstaḡnî vü ‘ālî

⁶¹ dü] dem T, H

⁶² u] -T, H

⁶³ ü] -T, H

Faşlun fî Beyāni Şıfâtı'l-Ef'āl

يميت الخلق قهرا ثم يحيي / فيجزئهم على وفق الخصال

17. Kılur qahrı yüzinden halkı ifnā
Cezā içün hem ider sonra ihyā
İdüp kamuya 'adl ü hükmin icrā
İrer her birinüñ vefk-i hışālî

لأهل الخير جنات و نعيم / وللكفار إدراك النكال

18. Virüp hayr ehline cennāt-ı 'uzmā
İderler anda 'ıyş u nüş u na' mā

16b

Velî idrāk olup küffāra me'vā
Kılur anlara envā'-ı nekālî

ولا يفني الجحيم و لا الجنان / ولا أهلوها أهل انتقال

19. Fenā yokdur ne nār u ne caḥīme
Ne cennāta ne andağı na' īme
Olar hem dağı me'vā olsa kime
Muḥalled qalur itmez intikālî

Faşlun fî Beyāni Rû'yetu'llāhi Te'ālā

يراه المؤمنون بغير كيف / وإدراك و ضرب من مثال

20. Görür mü 'minler ol sulṭānı ol dem
Velî bî-irtisām-ı şūret ey 'am
Vuḫūf-ı ḥaddsız olmazsuzın hem
Şu'ā'ı 'ayn-ı re'yinüñ visalî

فينسون النعيم إذا رأوه / فيا خسران أهل الاعتزال

21. Liḳāsı k'oldı nu' mānuñ 'azîmi
Anuḡla unudalar her na' īmi
Velî görmeye ol vech-i kerîmi
Qabûl iden ṭarîḳ-i i' tizālî

17a

وما إن فعل أصلح ذو افتراض / على الهادي المقدس ذي التعال

22. Degül vâcib ki kullarıçün Allāh
Ri' âyet kıla eslaḥ fi' li ol⁶⁴ şāh
Çi ger faẓliyle mü'min luṭfına rāh
Bulur 'adliyle hem kibr ibtizālī

Faşlun fî Beyāni'l-Nübüvvet ve'l-Melā'iketi

وفرض لازم تصديق رسل / وأملاك كرام بالتوال

23. Xamuya farz dur kim her peyam-ber⁶⁵
İnanıyla biri qalmaya münker
Kirāmen kātibin olan melekler
Hem inüp çıkdığına bi't-tevālī

Faşlun fî Beyāni Nebiyyinā Ḥatmi'r-Rüsülü Şalla'llāhu 'Aleyhi ve

Sellem

وختم الرسل بالصدر المعلى / نبى هاشمي ذو جمال

24. Mu' allā-qadr ü⁶⁶ muḥtār u⁶⁷ mü'eyyed
Beniyy-i Hāşimī ya'nī Muḥammed
Olupdur ḥatm-i rüsl ol nūr-ı sermed
Tolupdur 'ālem envār-ı cemālī

17b

إمام الأنبياء بلا اختلاف / و تاج الأصفياء بلا اختلاف

25. Muḥaqqāḳ muḳtedā-yı enbiyā ol
Re'is-i evliyā vü aşfiyā ol
Xamudan faẓlı dīn ehl'içre maḳbūl
Ebeddür emrinüñ yok iḥtilālī

⁶⁴ ol] ey N

⁶⁵ peyam-ber] peygamber T, H

⁶⁶ ü] -T, H

⁶⁷ u] -T, H

وباق شرعه في كل وقت / إلى يوم القيامة و ارتحال

26. Nitekim kıldı dîni nesh-i edyân
Belî bâķîdûr anuñ şer' i her an⁶⁸
Anuñ maħkûmıdır her cinn ü insân
Olunca haşre ħalkuñ irtihali

Faşlun fî Beyāni'l-Mi'rāc

و حق أمر معراج و صدق / ففيه نص أخبار عوال

27. Olupdur emr-i mi'rāc muħakķak
Muṭābıķdur vuķū'a hem muşaddak
K'anuñcün naşş-ı aħbār-ı münammaķ
Ne varsa ṭa'n u reddendür 'avāli

وإن الأنبياء لفي أمان / عن العصيان عمدا و انعزال

18a

28. Kebā'irden nebîler oldı ma'sûm
Şaġā'ir sehv iledür ġayr-ı mevĥûm
Hem anlar bulmaduġı daġı ma'lûm
Nübüvvet zirvesinden⁶⁹ in' izāli

وما كانت نبيا قط أنني / ولا عبد و شخص ذو افتعال

29. Nübüvvet muķtezādur vaĥy ü⁷⁰ isnād
Daġı itlāk u hem bi'd-da' ve işhād
Pes örmez 'avrat u 'abd aġa bünyād
Hem ol kim ide re'y-i ifti'āli

و ذوالقرنين لم يعرف نبيا / كذا اللقمان فاحذر عن جدال

30. Nübüvvet bulmamaklıkda taḥakķuk
Yoġ İskenderle Lokmānda teferruk
Ĥuşūşan ĥukm iden ider taḥalluk
Ĥazer kıl kılma meşķuka cidāli

⁶⁸ T ve H nüshalarında bu mısra ile 56. beytin ilk mısraı yer deġiştirmiş şekilde yer almaktadır.

⁶⁹ zirvesinden] zirvesinde N

⁷⁰ ü] -T, H

وإن السحت رزق مثل حل / وإن يكره مقالي كل قال

31. Harām uş⁷¹ hıl gibi Haḫdan ḫulına
Muḫadder rızḫ olupdur anḫayana
Budur ḫaḫ buḡz ider ger ḫā'iline
‘Adū-yı Haḫ idüben irticālī⁷²

18b

Faşlun fî Beyāni Nuzūl-i ‘İsā ‘Aleyhi’s-selām

و عيسى سوف يأتي ثم يتوي / لدجال شقي ذي خيال

32. Semādan ine ‘İsā rūy-ı ḫāke
Dūrişe neşr-i ḫūkm-i şer‘-i pāke
Virüp Deccāl ehlin hem helāke
Cihāndan⁷³ ref‘ ola ḫud‘a⁷⁴ ḫabālī

Faşlun fî Beyāni Kerāmati’l-Evliyā

كرامات الولي بدار دنيا / لها كون فهم أهل النوال

33. Veliden geldi emr-i ḫarḫ-ı ‘ādet
Olardan ya‘nī şābitdür kerāmet
Ki dūnyā içre ol ehl-i sa‘ādet
Bulupdur Haḫdan envā‘-ı nevālī

ولم يفضل ولي قط دهرًا / نبيا أو رسولا في انتحال

34. Şerefde olmadı hîç bir veliye
Resūle efḫal olmaḫ ya nebiye
Belī şek yok ki metbū‘-ı celīye
İrişmez tābi‘inüḡ intiḫālī

19a

Faşlun fî Beyāni Fazīleti’ş-Şiddīḫ Raziya’llāhu te‘ālā ‘anhu

وللصديق رجحان جلي / على الأصحاب من غير احتمال

35. Ebū Bekr ol şeh-i şiddīḫ-i bāhir
Ḳamu şaḫb üzre buldı faẓl-ı fāḫir
‘Ulüvv-i ḫadri ‘inda’llāh zāḫir
Ki yokdur ḡayra rüçḫān ihtimālī

⁷¹ uş] hoş T, H

⁷² 64 ve 65. beyitler N nüshasında, T ve H nüshalarına göre 105. beyitten sonra yer almaktadır.

⁷³ Cihāndan] Cihānda N

⁷⁴ u] -T, H

وللفاروق رجحان و فضل / على عثمان ذي النورين عالي

36. ‘Ömer fārūḳ-ı rāh-ı ḥaḳḳ u⁷⁵ bāṭıl
Olupdur ḳadr ile ‘Oṣmāna fāzıl
Ki Şiddīḳ olduḡında Ḥaḳḳa vāşıl
Ḥilāfet anda buldı intihālî

وذو النورين حقا كان خيرا / من الكرار في صف القتال

37. Ḥayānuḡ kāmı Zı’n-nūreyn ‘Oṣmān
‘Alīyyü’l-Murtaḏādan buldı rüçḥān
Ḥadīşiyile k’anuḡçün didi *lev kān*
Anı tafḏil ider ḥayru’l-ehālî

وللكرار فضل بعد هذا / على الأغيار طرا لا تبال

19b

38. ‘Alî kim oldı ricā‘u’l-ḳitāl ol
Bulardan şonra oldur faẓl-ı maḳbūl⁷⁶
Ḳamu faẓl ehli anuḡla varur yol
Bu tafḏilinde olma sen mebālî

Faşlun fî Beyānî Fazîleti’ş-Şiddīḳa

وللصدیقة الرجحان فاعلم / على الزهراء في بعض لخلال

39. Daḡı Şiddīḳa ya‘nî ‘Ā’işe dān
Bulupdur ḥazret-i Zehrāya rüçḥān
Velî ḥaşletlerin ba‘zındadur ān
Ki bunuḡ daḡı var efḏal ḥilālî

ولم يلعن يزيدا بعد موت / سوى المكثار في الإغراء غال

40. Yezīde öldüḡünden şonra ümmet
Recā-yı ‘afv idüp itmedi la‘net
Meger anlar k’ola mikṣār-ı huz’et
Daḡı taḫrīz⁷⁷-i şerde ḥadde ḡālî

⁷⁵ u] -T, H

⁷⁶ Bu mısra da T, H ve N nüshalarında “oldur” kelimesi yerine “anuḡdur” kelimesi yer almaktadır. Anlamca uygun olan bu kelime vezni aksattığı için diğ er nüshalara da müracaat edilmiş ve “oldur” kelimesinin kullanıldığı görülerek vezin gereği bu tercih edilmiştir.

⁷⁷ taḫrīz] taḫrīş H

Faşlun fî Beyāni Sıḥḥati İmāni'l-Muḥallid

وایمان المقلد ذو اعتبار / بأ نواع الدلائل كالنصال

20a

41. Cibāl ehli k'özi bî-fıkr ü⁷⁸ ferdür
 Ḥaḳı bilmekde mü'min bā-ḥaberdür
 Delā'il var ki dīni⁷⁹ mu' teberdür
 Qılur ḳat' ile kim seyfün nişāli

وما عذر لذي عقل بجهل / بخلاق الأسافل والأعال

42. Şabî ger bâliḡ ola çünki 'ākîl
 Degül 'özü olmaḳ Allāhını cāhil
 Gerek k'anı bile maḥlūḳa cā' il
 Esāfildür olardan ger e'ālî

وما إيمان شخص حال يأس / بمقبول لفقد الامتثال

43. 'Azābu'llāh ta' ayyün bolduḡı dem
 Degüldür şaḥşuḡ imānı müsellemler
 Anuḡçün⁸⁰ kim ki⁸¹ ol ḥāletden aḳdem⁸²
 Bulunmamışdur emre imtişāli

وما أفعال خير في حساب / من الإيمان مفروض الوصال

44. 'İbāduḡ ḳılduḡı ṭā'at ü iḥsān
 Ḥisāb olınmaz imānından ey cān
 Bu mefrüz olduḡı ḥāletde k'imān
 Olıcaḳ yok 'amelden intibālî

20b

ولا يقضى بكفر وار تداد / بعهر أو يقتل و اختزال

45. Kebā'ir irtikābile 'ibāda
 Ne küfre ḥükm olınur ne irtidāda⁸³
 Degül küfr itse ya'nî bi'l-irāde
 Zinā vü ḳatlı ü ḳat' -ı 'uzva mālî

⁷⁸ ü] -T⁷⁹ dīni] imānı T, H⁸⁰ Anuḡçün] Anuḡçün T, H⁸¹ Vezin bakımından gerekli olan bu eke yalnızca Nuruosmaniye 4906 ile Atatürk Kitaplığı 0625 nüshalarında yer verilmiştir.⁸² aḳdem] muḳaddem T, H⁸³ Bu mısra vezne uymamaktadır.

ومن ينو ارتدادا بعد دهر/ يصر عن دين حق ذا انسلال

46. Zâmîrinde kişi ger kıla niyyet
Ki mürted ola âtî vaqtde bir vaqt
Çıkar dîninden ol sâ'atde elbet
Bulundı çünkü 'azm-i intîdâli

ولفظ الكفر من غير اعتقاد/ بطوع رد دين باغتيال

47. Hâşasuz ihtiyâr ile gerek kul
Diline lafz-ı küfr üzre vire yol
Anı küfr olmaya şansa dahı ol
Olur kâfir çün itdi iğtifâli

ولا يحكم بكفر حال سكر/ لما يهذي ويلغوا بارتجال

48. Dinülmez kâfir ol mest ü tebâhe
Ki bî-fıkr ire fuḥş u lağv u kâhe
21a
Dir olsa ya' nî küfri bi'l-bedâhe
Çü bî-'aql oldı yok dîne⁸⁴ ziyâli

وما المعدوم مرثيا و شيئا/ لفقّه لاح في يمن الهلال

49. Degül mer'î-i Hâḡ ma' düm-ı mümkün
Hem aḡa şey' dimez ḡaḡ dîni muḡşın
Ḳılupdur ehl-i Hâḡ bu ḡükme mu'lin
Zuhûra gelmeden⁸⁵ mäh u hilâli

وغيران المكون لا كشيء/ مع التكوين خذه لا كتحال

50. Muḡâyir oldı icâd ile mevcûd
Müsebbebe sebebdür ḡaḡ-ı ma' bûd
'Amâ-i cehli ref' itmekse maḡşûd
Başîret 'aynına ḡıl iktiḡâli

⁸⁴ dîne] dîni N

⁸⁵ gelmeden] gelmedi N, H, T

ودنيانا حديث و الهیولی / عديم الكون فاسمع باجتدال

51. Heyūlānuḡ vūcūdı yok ‘ abeşdür
Cihān eczāsı birle pes ḥadeşdür
Ḥudā’nuḡ şun‘ ıdur ger cem‘ ü beşdür
İşit şādi-y-ile kıl Ḥaḡ’da hālī

وللدعوات تأثير بليغ / وقد ينفيه أصحاب الضلال

21b

52. Mü ‘eşşirdür kamu mü ‘minde da‘ vāt
Bulur nef‘ andan aḡyā vū ger emvāt
Velī nefy ider ol te ‘şiri bi’z-zāt⁸⁶
Ḥaḡ üzre ihtiyār iden ḡalālī

Faşlun fi Beyāni Su’ālī’l-Melekeyn

وفي الأجداث عن توحيد ربي / سبيلي كل شخص بالسؤال

53. Kebīr ü ger şaḡīr ehl-i ḡubūre
Gele iki melek anda ḡuhūra
Mehābet birle ḡarşusunda ṭura
Ḳıla tevḡid-i dīnünden su’ālī

Faşlun fi Beyāni ‘Azābi’l-Ḳabr

وللكفار والفساق بعضا / عذاب القبر من سوء اعدال

54. Cemī‘-i ehl-i küfr ü ba‘z-ı fāşık
Ki tevbeyl’olmadı ḡufrāna lāyık
‘Azāb-ı ḡabr olur anlara lāḡık
Anuḡün k’itdiler sū‘-i fi‘ālī

Faşlun fi Beyāni’l-Ḥişāb ve İ‘ṭā’i’l-Kütübi ve’l-vezni ve’ş-Şırāṭi

ve’ş-Şefā‘at

22a

حساب الناس بعد البعث حق / فكونوا بالتحرز عن وبال

55. Çü var her mümkinde ḡudret Ḥudā’da
Pes ider cümle ma‘dūmı i‘āde
Ḥişāb ol ḡünde hem ḡaḡdur ‘ibāda
İdüḡ terk ictināb idüp vebālī

⁸⁶ te ‘şiri bi’z-zāt] te ‘şirler ammā H

- ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى / وبعضا نحو ظهر والشمال
 56. Mekâtib k'oldı a' māl anda mu' lem
 Sağından şunıla ahyāra ol dem
 Velî eşrāra i' t̄āya cihet hem
 Olısar cānib-i zāhr u şimālî

- وحق وزن أعمال و جري / على وتن الصراط بلا اهتبال
 57. ' Amel kim nīk ü bed ḥalṭ ider insān
 Anuḡ veznine ḥaḡdur anda mīzān
 Daḡı cisr-i caḡīm üzr'ehl-i keyhān
 Tefāvüt birle kıla⁸⁷ inşilālî

- ومرجو شفاعة أهل خير / لأصحاب الكبائر كالجبال
 58. Ḥaḡ ehlinden kıyām itdükde sâ' at
 Günāh ehline mercūdur şefâ' at
 22b
 Olursa daḡı itdüḡi isâ'et
 ' İzemde⁸⁸ ulu ṭaḡlaruḡ mişālî

- وللجنات والنيران حق / عليها مر أحوال خوال
 59. Ezelde şimdide cennāt u nīrān
 Bular mevcūd olupdur eyle iz' ān
 İkisi üzre itmişdür cereyān
 Bilā-şübhe nice ezmān-ı ḡālî

- دخول الناس في الجنات فضل / من الرحمن يا أهل الأمالي
 60. ' Aṭāyāya yarın nāsuḡ vuşūlî
 Cināna⁸⁹ faẓl-ı raḡmāndur duḡūlî
 Dü dār içre umar raḡmet ḡuşūlî
 Hem envā' -ı ni' am ehl-i Emālî⁹⁰

⁸⁷ kıla] kılar N, H

⁸⁸ ' İzemde] ' İzāmde H

⁸⁹ Cināna] Cenāb T

⁹⁰ 120,121,122 ve 123. beyitler N nüshasında bulunmamaktadır.

وذو الايمان لا يبقى مقيما/ بشوم الذنب في دار اشتعال

61. Kebā'ir ehli k'ola anda imān
 Hūlūd ile degüldür ehl-i nīrān
 Yaluğuz ya' nī şūm-ı zenble insān
 Bu yokdur k'ola te'bīd ihtibālī

لقد ألبست للتوحيد نظما/ بديع الشكل كالسحر الحلال

23a

62. Sirācū'd-dīn buyurdı raḥmetu'llāh
 Ki tevḥīde giyürdüm nazm-ı dil-ḥāh
 Bedī'ü'-ş-şekldür ke's-siḥr ki efrāh
 Bulur ityān-ı mişle i'tikālī

يسلي القلب كالبحرى بروح/ ويحيي الروح كالماء الزلال

63. Feraḥ virür dile rāḥatla ' umrā
 Niteki ityān-ı maḥbūbla büşrā
 Hem ider cehlle olmış cānı iḥyā
 Nebātı nitekim şayfuḥ tılālī

فخوضوا فيه حفظا و اعتقادا/ تنالوا جنس أصناف المنال

64. Şürū' idüp pes ey ehl-i sa'āde
 Dürişün bunda ḥıfz-ı i'tikāda
 Vesīledür çü bu cümle murāda
 Bulasuz Ḥaḫdan envā' -ı menālī

وكونوا عون هذا العبد دهرا/ بذكر الخير في حال ابتهاال

65. Bu nazmuḡ şükrine kim itdüm iḥsān
 Olun bu ' abde zıkr-i ḥayra mi'vān
 Dilenḡ bir vaḫt benümçün ' afv u⁹¹ gufrān
 İdicek Rabbüñüze ibtihālī

⁹¹ ' afv u] ya' nī N

23b

لعل الله يعفوہ بفضل / ويعطيه السعادة في المآل

66. Du' â-yı hayrunuz şâyed Hudāya
İrgüre faẓl ile 'afv u⁹² 'aṭayā
Varılduğında tā rūz-ı cezāya
Vire fevz-i 'aẓîme ihtilālî

وإني الدهر أدعو كنه وعي / لمن بالخير يوما قد دعالي

67. Benümçün her ki eyyāmında bir vaqt
Du' â-yı rahmet ile kıla şefkat
Kamu 'ömrümde k'ola vüs' a ṭāḫat
Du' āsına kıluram iştiğālî

68. Bi-ḥamdi'llāh ki bā-ḥayr u selāma
İrişdi terceme uş ihtitāma
Belî bu dūrre şerḥ olup bu nāme
Virür her 'uḫdesine inḫilālî⁹³

69. Egerçi nazma tekrār-ı kavāfî
Degül faẓl ehline 'ādet ḫilāfî
Velî bu dürr ü⁹⁴ hem bu şerḥ-i şāfî
Tekerrürsüz bulupdur i' tidālî

70. Çü dîn bābında vardur bunda is' āf
Bu vaẓ' içün bu 'abde olmaz inṭāf

24a

Kabül idüp keremden ehl-i inşāf
Saḫīmîne virürler indimālî

71. Bu 'abdün yoğidi bu iḫtidārı
K'ide bu nazm-ı nādirle bu kārı
Muḫāl olaydı ger kılmasa yārı
Ḥaḫuḫ 'avnine anuḫ ittiḫālî

⁹² u] -T, H

⁹³ inḫilālî] incilālî T

⁹⁴ dürr ü] dūrre H, T

72. Nazar kılup bu nazm-ı i' tiķāda
Getürün Şem'î'yi hayr ile yāda
İki 'ālemde irişsün murāda
Bulup Hāķ ehli ile ihtifāli

Temmeti'l-Emālî Me' a Tercemeti's-Şem'î Rahimehumu'llāhi Te'ālā